

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ПРАЦЮ ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Триваюча російсько-українська війна приводить до реформування і змін правового простору України, при цьому держава стикнулася з кількома протилежними тенденціями: необхідністю забезпечити національну оборону і економічну стабільність країни і водночас гарантувати захист конституційних прав і свобод (зокрема, і трудових) усіх громадян, залучених до забезпечення оборони держави та її соціально-економічного добробуту.

Метою статті є аналіз конституційного права на працю ветеранів війни в аспекті встановлених законодавчих умов його реалізації та наявних особливостей його забезпечення та захисту в умовах воєнного стану.

Автором проаналізовано конституційне право на працю ветеранів війни і його обмеження в умовах воєнного стану в Україні. Здійснене дослідження реалізації ветеранами війни права на працю та суміжних трудових прав дозволило висувати, що на реалізацію та дотримання трудових прав ветеранів війни впливають два фактори: (1) спеціальний правовий статус цієї категорії працівників і відповідно наявність у них додаткових гарантій у сфері працевлаштування та праці, наданих відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року № 3551-XII, «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI; (2) тимчасові загальні обмеження трудових прав, встановлені законодавством у сфері праці, прийнятим під час війни, зокрема Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX тощо.

Викладене вище свідчить, що ветерани війни реалізують право на працю на загальних умовах з урахуванням тимчасових обмежень, встановленими «військовим» трудовим законодавством, та додатковими трудовими гарантіями, наданими правовим статусом «ветеран війни». Трудові гарантії ветеранів війни різняться від того, до якої категорії належить особа – учасник бойових дій, особа з інвалідністю внаслідок війни чи учасник війни. Відповідно найбільше гарантій у сфері праці мають учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни.

Ключові слова: ветерани війни, право на працю, реалізація трудових прав ветеранів війни, обмеження трудових прав, воєнний стан.

Постановка проблеми. Триваюча російсько-українська війна приводить до реформування і змін правового простору України, при цьому держава стикнулася з протилежними тенденціями: необхідністю забезпечити національну оборону і економічну стабільність країни і водночас гарантувати захист конституційних прав і свобод (зокрема, і трудових) усіх громадян, залучених до забезпечення оборони держави та її соціально-економічного добробуту.

У новітніх юридичних дослідженнях щодо сфери праці слушно зазначається, що «воєнний стан має суттєвий вплив на трудові відносини в Україні. З одного боку, були запроваджені тимчасові заходи для захисту прав працівників та стабільності на ринку

праці. З іншого боку, спостерігаються численні порушення трудових прав» [1, с. 63].

Особливо гостро стоїть проблема із забезпеченням трудових прав ветеранів війни, які через низку суб'єктивних (стан здоров'я, наявність інвалідності) і об'єктивних причин (необхідність у обладнанні робочого місця, дискримінація на ринку праці) потребують додаткових правових гарантій з боку держави. Як справедливо зазначає В.І. Шевердіна, «попри існуюче законодавство, ветерани війни в Україні часто стикаються і з практичними проблемами у сфері реалізації своїх трудових прав. Одна з основних проблем на ринку праці, спричинена військовими діями російської федерації, а саме численна

руйнація виробничих потужностей, знищення підприємств, установ та організацій. Це все призвело до цілком закономірного зменшення пропозицій щодо робочих місць і падіння економічної активності в цілому» [2, с. 106].

У попередніх дослідженнях нами вже було встановлено, що держава приділяє увагу професійній адаптації ветеранів війни та їх працевлаштуванню, запроваджує механізми професійної адаптації цієї категорії працівників через різні органи державної влади, ухвалює державні програми стимулювання роботодавців, які приймають на роботу ветеранів війни з числа осіб з інвалідністю, розробляє основи ветеранського підприємництва. Всі ці заходи спрямовані на підвищення конкурентоспроможності ветеранів праці на ринку праці [3; 4].

Водночас масштаб питання реалізації трудових прав ветеранів війни та їх дотримання корелює із кількістю осіб, які останнім часом набули відповідного статусу за Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ [5], і чисельність цієї категорії працівників лише зростатиме.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою дослідження свідчить про актуальність проблем забезпечення працевлаштування ветеранів війни та подальшого здійснення ними трудових прав. Зокрема, варто виділити статтю Д.А. Постної, присвячену дослідженню наявного стану забезпечення працевлаштування ветеранів війни в Україні і кола осіб, що в межах чинного законодавства визнаються ветеранами війни [6]. У науковій праці В.І. Швердіною також здійснено вивчення сучасного стану законодавства України, що регулює процес працевлаштування ветеранів війни [2]. Загальним питанням права на працю в умовах воєнного стану в Україні присвячено наукову статтю Н. Черевко [1]. Досліджували правову регламентацію трудових відносин ветеранів війни також Є.А. Новіков [7], О.В. Шаповалова [8] та інші вчені.

Цікавими видаються пропозиції О.В. Шаповалової, сформовані дослідницею і визначені як пріоритетні напрямки аналітичного дослідження комплексного трудо-правового механізму адаптації ветеранів війни до цивільного життя. Науковиця пише, що перший напрям – вдосконалення правових умов створення сприятливого середовища шляхом введення нормативу робочих місць для працевлаштування ветеранів війни та автоматизованого контролю за виконанням нормативу робочих місць для тих ветеранів, які не є особами з інвалідністю. Правове стимулювання прояву інноваційного підходу щодо організації нестандартних робочих місць та гнучких режимів праці. Другий напрям – обґрунтування моделі гібридного робочого місця радників та незалеж-

них експертів (з кола ветеранів війни, які мають фізіологічні втрати) для шерінгових компаній, профіль яких науково-дослідницька інфраструктура задля створення медичного обладнання для протезування та подальшої реабілітації. Інституалізація вимог щодо запровадження інституту помічника ветерана у трудові правовідносини з ветеранами війни, які потребують помічника не лише у буденному житті, але й будучи працевлаштованими [8, с. 224].

З урахуванням викладеного, **метою статті** є аналіз конституційного права на працю ветеранів війни в аспекті встановлених законодавчих умов його реалізації та наявних особливостей його забезпечення та захисту в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Право на працю – одне з фундаментальних прав людини, гарантоване міжнародними документами та конституціями більшості країн світу, зокрема й Основним законом України (стаття 43) [9]. Про основоположний характер права на працю і загалом трудових прав зазначають і вітчизняні науковці у галузі трудового права. Так, О.І. Процевський, наголошуючи на основоположному характері трудових прав, визначає працю як суть людини або як саму людину, яка розвивається в контексті держави. Саме цим дослідник пояснює визнання та закріплення на найвищому рівні законодавства – в Конституції України права на працю як вільну можливість прояву людської суті, а інші трудові права і свободи людини та громадянина покликані розширити і створити умови для реалізації основного права на працю, його вдосконалення, справедливі умови здійснення та оплати [10, с. 101].

Н. В. Кохан, розглядаючи обмеження права на працю в умовах воєнного стану, визначає «право на працю як природне, невід’ємне для кожної людини соціально-економічне право, за допомогою якого вона задовольняє власні потреби та потреби своєї сім’ї, а також потреби держави й суспільства». Далі дослідниця зазначає, що право на працю як важливе соціально-економічне право людини та громадянина, забезпечує добробут працівника. Дане право потребує визначеного механізму реалізації в мирний час. Особливого механізму реалізації право на працю потребує у військовий час. Потребує визначеності й межі його обмеження під час військового стану, які визначатимуться КЗпП України та встановлюватись спеціальним законом «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [11, с. 190].

Погоджуємося із висновками Н. Черевко, яка, досліджуючи конституційне право на працю в умовах воєнного стану, стверджує, що «в умовах воєнного стану держава не має права обмежувати право на працю, але з дотриманням принципу пропорційності – будь-які такі обмеження мають бути обґрунтованими, тимчасовими та пропорційними меті, яку

вони переслідують. Таким чином, захист держави не може будуватися на порушенні прав людини; право на працю має бути гарантоване в будь-який час» [1, с. 63].

Отже, роздуми про обмеження права на працю в сучасних умовах дозволяють виснувати, що особливості реалізації ветеранами війни трудових прав зумовлені низкою чинників, серед яких як наявність спеціального правового статусу у цієї категорії працівників і відповідно додаткових гарантій у сфері працевлаштування та праці, так і загальні обмеження трудових прав, встановлені законодавством у сфері праці, прийнятим під час війни, зокрема Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 [12], Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX [13].

Ще одним важливим твердженням у контексті дослідження реалізації ветеранами війни трудових прав є те, що на разі для ветеранів війни не встановлено особливих умов щодо їх працевлаштування та здійснення ними гарантованих прав у сфері праці, тобто немає спеціального нормативно-правового акту, який би упорядковував трудові відносини із ветеранами війни. Залишаючи осторонь питання про необхідність розробки і прийняття такого закону, яке підіймається деякими науковцями [2], зазначимо, що профільним законом, яким упорядковано питання надання правового статусу, пільг і соціального захисту ветеранів війни є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року № 3551-ХІІ [14]. Однак, цей Закон є міждисциплінарним, регламентує права, гарантії та пільги ветеранів війни у кількох сферах правовідносин.

Таким чином, сьогодні трудові відносини із ветеранами війни унормовуються Кодексом законів про працю України [15], Законами України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [13], «Про зайнятість населення» [16], «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [14] та іншими нормативно-правовими актами.

Викладене вище дозволяє констатувати, що ветерани війни реалізують трудові права на загальних умовах законодавства про працю, з урахуванням тимчасових обмежень, встановлених «військовим» трудовим законодавством, зокрема, такими його положеннями, як:

обмеження дії статей 43 та 44 Конституції України [9], якими кожній особі гарантується право на працю та право на страйк;

обмеження прав та свобод, визначених статтею 45 Конституції України, – права на відпочинок та права на працю через збільшення загальнотижнево-

го навантаження на працівника [9], (що є правом а не обов'язком для роботодавця і повинно зумовлюватися потребою у ефективній діяльності відповідного підприємства, установи чи організації в оборонній сфері чи стосуватись сфери забезпечення життєдіяльності населення);

поява інституту призупинення трудового договору, який вперше отримав законодавче закріплення у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX [13]. Під призупиненням трудового договору розуміється тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором (ч. 1 ст. 13 цього Закону);

не застосування положень ч. 3 ст. 32 КЗпП України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці [15]. Відповідно, під час військового стану дозволяється змінювати істотні умови праці не дотримуючись 2-ох місячного терміну повідомлення працівника про таку зміну;

зміна порядку оплати праці. Під час дії режиму воєнного стану закон дозволяє роботодавцю відтермінувати виплату зарплати – у разі неможливості своєчасно виплатити зарплату внаслідок ведення бойових дій (наприклад, якщо підприємство знаходиться в зоні бойових дій і саме через це роботодавець не може вчасно виплатити зарплату) (ч. 4 ст. 10) [13]. При цьому роботодавець не звільняється від обов'язку виплати зарплати і не несе відповідальності за порушення строків її виплати, однак повинен виплатити її з моменту відновлення діяльності підприємства;

допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності та у період його перебування у відпустці та інші обмеження трудових прав [13].

Отже, загальні обмеження у сфері праці через організацію трудових відносин в умовах воєнного стану поширюються на всі категорії працівників і відповідно – на ветеранів війни. Однак, вони мають додаткові трудові гарантії та пільги, гарантовані державою у зв'язку із отриманням особою статусу ветерана війни, які можуть різнитися залежно від того, який конкретно ветеран війни має статус – учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни. І у цьому також виражаються особливості реалізації трудових прав ветеранів війни.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у п. 11–13 ст. 12 перед-

бачає додаткові гарантії у сфері зайнятості для ветеранів війни, зокрема: право на одержання допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100% середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи; додаткову відпустку зі збереженням заробітної плати строком на 14 календарних днів на рік; можливість використання чергової щорічної відпустки у будь-який час (без очікування шестимісячного строку перебування на роботі); переважне право на залишення на роботі при проведенні скорочень, а також переважне право на працевлаштування у разі ліквідації юридичної особи [14].

Трудові права та гарантії ветеранів війни можна класифікувати за їх сферою.

1. Наприклад, у сфері працевлаштування за Законом України «Про зайнятість населення» (п. 8 ч. 1 ст. 14) учасники бойових дій, зазначені у пунктах 19-21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» належать до категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню [16].

Наявність таких гарантій означає, що, згідно з ч. 2 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення» роботодавцю, який за направленням територіальних органів Державної служби зайнятості працевлаштовує строком не менше ніж на один рік осіб, яким до настання права на пенсію за віком залишилося не більше п'яти років, осіб, зазначених у п.п. 6 і 8 ч. 1 статті 14 Закону України «Про зайнятість населення» та які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного понад один місяць, компенсуються 50 відсотків фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної заробітної плати. Загальна тривалість виплати компенсації становить шість місяців [16].

2. Ветерани війни користуються пільгами у сфері здобуття освіти, отримання нової професії, перекваліфікації. Нині держава пропонує кілька варіантів отримання нової професії для ветеранів війни.

1) Особа може звернутися до Державної служби зайнятості України для отримання ваучера на навчання. Згідно зі статтею 30 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI [16] учасники бойових дій серед інших категорій громадян мають право на одноразове отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності шляхом перепідготовки за робітничою професією, підготовки за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю, підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти), спеціалізації та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями.

Ветеран війни може отримати ваучер на навчання лише за тими професіями і спеціальностями, які визначені у Наказі Міністерства розвитку економіки України «Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер» від 11.04.2023 р. № 2040 [17].

2) Надання державної цільової підтримки учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються у державних або комунальних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Нормативна основа цього механізму – постанова Кабінету Міністрів України «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» від 23.11.2016 р. № 975 [18].

3) Експериментальний проект з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості. Нормативну основу складає постанова Кабінету міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості» від 15.09.2023 р. № 984 [19].

Цей механізм передбачає професійне навчання ветеранів війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості.

3. Право на професійну адаптацію. Нормативною основою є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-XII [14], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» від 21.06.2017 р. № 432 [20].

Згідно з п. 8 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» професійна адаптація – це заходи, спрямовані на здобуття, відновлення та удосконалення професійних знань, умінь та навичок, що здійснюються шляхом: підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за робітничою професією, у тому числі підвищення кваліфікації за освітніми програмами/робочими освітніми програмами; отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти, підвищення кваліфікації, проходження спеціалізації, у тому числі із скороченим строком навчання

ня; отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [20].

Послуги надаються через органи соціального захисту. Особа може повторно отримати послугу з професійної адаптації, але не раніше ніж через три роки після отримання такої послуги.

Якщо ветеран війни є особою з інвалідністю, КЗпП України передбачено додаткові пільги і гарантії, а саме заборону встановлення випробувального терміну для осіб з інвалідністю (ч. 3 ст. 26), можливість дострокового розірвання строкового трудового договору в разі хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором (ч. 1 ст. 39) [15].

Робота у нічний час та надурочні години допускаються лише за згоди особи з інвалідністю і якщо це не суперечить медичним показанням (ст. 55, 63, 172 КЗпП України). Особи з інвалідністю мають право на неповний робочий тиждень та пільгові умови праці згідно програми реабілітації (ст. 172 КЗпП України) [15].

Для осіб з інвалідністю встановлені додаткові відпустки: право на повну тривалість щорічної основної відпустки у перший рік роботи до спливу шестимісячного терміну безперервної роботи; особам з інвалідністю I і II груп – 30 календарних днів щорічної основної відпустки (оплачувані) та додаткові 60 днів неоплачуваної відпустки; особам з інвалідністю III групи – 26 календарних днів щорічної основної відпустки та додаткові 30 днів неоплачуваної

відпустки (ст. 10 Закону України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР) [21].

Висновки. Здійснене дослідження реалізації ветеранами війни права на працю та суміжних трудових прав дозволило висувати, що на реалізацію та дотримання трудових прав ветеранів війни впливають два фактори: (1) спеціальний правовий статус цієї категорії працівників і відповідно наявність у них додаткових гарантій у сфері працевлаштування та праці, наданих відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року № 3551-XII, «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI; (2) тимчасові загальні обмеження трудових прав, встановлені законодавством у сфері праці, прийнятим під час війни, зокрема Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 [12], Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX [13] тощо.

Викладене вище свідчить, що ветерани війни реалізують право на працю на загальних умовах з урахуванням тимчасових обмежень, встановленими «військовим» трудовим законодавством, та додатковими трудовими гарантіями, наданими правовим статусом «ветеран війни». Трудові гарантії ветеранів війни різняться від того, до якої категорії належить особа – учасник бойових дій, особа з інвалідністю внаслідок війни чи учасник війни. Відповідно найбільше гарантій у сфері праці мають учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни.

ЛІТЕРАТУРА

- Cherevko N. Right to work under martial law: Legislative aspect in Ukraine. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2024. № 14(3). Pp. 55-65. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/3.2024.55>.
- Шевєрдіна В. І. Сучасний стан законодавства щодо працевлаштування ветеранів та ветеранок війни в Україні. *Право та інновації*. 2025. № 1 (49). С. 104–110. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1\(49\)-13](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1(49)-13).
- Кохан В. П. Працевлаштування ветеранів війни за результатами професійної адаптації: правові проблеми і виклики. *Право та інновації*. 2024. № 2 (46). С. 179–185. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2\(46\)-27](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2(46)-27).
- Кохан В. П. Реалізація права на працю ветеранами війни в умовах цифровізації сфери праці. *Право та інновації*. 2025. № 1 (49). С. 97–103. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1\(49\)-12](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1(49)-12).
- Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
- Постна Д. А. Забезпечення працевлаштування ветеранів війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 86. Том 3. С. 49–55. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7>
- Новіков Є. А. Особливості регулювання правового статусу військовослужбовців та ветеранів війни у сфері праці. Правове забезпечення професійної адаптації та права на підприємницьку діяльність ветеранів війни: монографія / [В. П. Кохан, Є. А. Новіков, О. В. Шаповалова та ін.]; за ред. В. П. Кохан, І. О. Мамаєва. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. Розвитку НАПРн України, 2024. С. 35-64.
- Шаповалова О. В. Напрями дослідження трудо-правового механізму адаптації ветеранів війни до цивільного життя. *Приватне право і підприємництво*. 2024. Вип. 24. Ч. 2. С. 219–225. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.72>.
- Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

10. Процевський О.І. Новий зміст права на працю – основа реформування трудового законодавства України. *Право України*. 1999. № 6. С. 101-104.
11. Кохан Н.В. Обмеження права на працю в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 189-193. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/41>.
12. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
13. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
14. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
15. Кодекс законів про працю України. Закон № 322-VIII від 10.08.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
16. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
17. Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер: Наказ Міністерства розвитку економіки України від 11.04.2023 р. № 2040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#Text>.
18. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>.
19. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості»: постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 р. № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>.
20. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>.
21. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>

REFERENCES

1. Cherevko, N. (2024). Right to work under martial law: Legislative aspect in Ukraine. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 14(3), 55–65. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/3.2024.55>
2. Sheverdina, V. I. (2025). The current state of legislation on employment of war veterans in Ukraine. *Law and Innovations*, 1(49), 104–110. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1\(49\)-13](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1(49)-13)
3. Kokhan, V. P. (2024). Employment of war veterans after professional adaptation: Legal issues and challenges. *Law and Innovations*, 2(46), 179–185. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2\(46\)-27](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-2(46)-27)
4. Kokhan, V. P. (2025). Realization of the right to work by war veterans in the context of labor digitalization. *Law and Innovations*, 1(49), 97–103. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1\(49\)-12](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-1(49)-12)
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *Law of Ukraine on the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection* (No. 3551-XII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
6. Postna, D. A. (2024). Ensuring employment of war veterans. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 86(3), 49–55. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7>
7. Novikov, Y. A. (2024). Features of legal status regulation of military personnel and war veterans in the labor sphere. In V. P. Kokhan, Y. A. Novikov, O. V. Shapovalova (Eds.). *Legal Support of Professional Adaptation and the Right to Entrepreneurship of War Veterans: Monograph* (pp. 35–64). Kharkiv: Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine.
8. Shapovalova, O. V. (2024). Research directions of the labor law mechanism for adaptation of war veterans to civilian life. *Private Law and Entrepreneurship*, 24(2), 219–225. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.72>
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Constitution of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Protsievskiy, O. I. (1999). New concept of the right to work as a basis for labor legislation reform in Ukraine. *Law of Ukraine*, (6), 101–104.

11. Kokhan, N. V. (2022). Restrictions of the right to work under martial law. *Legal Scientific Electronic Journal*, (7), 189–193. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/41>
12. President of Ukraine. (2022). *Decree on the Introduction of Martial Law in Ukraine*, No. 64/2022. <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *Law on the Organization of Labor Relations under Martial Law*, No. 2136-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *Law on the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection*, No. 3551-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
15. Verkhovna Rada of Ukraine. (1971). *Labour Code of Ukraine*, No. 322-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
16. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *Law on Employment of the Population*, No. 5067-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
17. Ministry for Economic Development of Ukraine. (2023). *Order on Approval of the List of Professions and Specialties for Voucher-Based Training*, No. 2040. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#Text>
18. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Resolution on Providing State Targeted Support to Certain Categories of Citizens for Obtaining Professional and Higher Education*, No. 975. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>
19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *Resolution on Implementation of a Pilot Project for Professional Training of Combatants and Persons with War-Related Disabilities*, No. 984. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>
20. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *Resolution on the Procedure for Social and Professional Adaptation of ATO Participants and Injured Participants of the Revolution of Dignity*, No. 432. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>
21. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Law on Leaves*, No. 504/96-VR. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>

KOKHAN VERONIKA

PhD in Law, Senior Researcher, Head of the Department of legal regulation of structural and technological development of the economy of the of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO WORK BY WAR VETERANS UNDER MARTIAL LAW

Problem setting. The ongoing Russian-Ukrainian war has led to the reform and transformation of Ukraine's legal landscape. In this context, the state is facing several conflicting challenges: the need to ensure national defense and economic stability while simultaneously safeguarding the constitutional rights and freedoms (including labor rights) of all citizens involved in defending the state and contributing to its socio-economic welfare.

Analysis of recent research and publications highlights the relevance of issues related to the employment of war veterans and the realization of their labor rights. In particular, D.A. Postna's work focuses on the current state of employment support for war veterans in Ukraine and the legal definition of this category. V.I. Sheverdina analyzes the existing Ukrainian legislation regulating veterans' employment, while N. Cherevko's research addresses the general issue of the right to work under martial law. Legal aspects of labor relations involving war veterans have also been explored by E.A. Novikov, O.V. Shapovalova, and other scholars.

Purpose of research. The purpose of this article is to analyze the constitutional right to work of war veterans in the context of legislative conditions for its realization, as well as the existing mechanisms for its protection during martial law.

Article's main body. The article analyzes the current labor legislation regulating the labor rights of war veterans. It is noted that war veterans are employed on general grounds, taking into account the labor guarantees and benefits granted to them due to their status as war veterans.

The author examines the constitutional right to work and its restrictions under martial law in Ukraine. The study of how war veterans exercise their right to work and related labor rights reveals two key influencing factors: (1) the special

legal status of this group, which grants them additional guarantees in the field of employment and labor under the Laws of Ukraine «On the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection» (No. 3551-XII of October 22, 1993) and «On Employment of the Population» (No. 5067-VI of July 5, 2012); and (2) temporary general restrictions on labor rights established by wartime legislation, such as the Presidential Decree «On the Introduction of Martial Law in Ukraine» (No. 64/2022 of February 24, 2022) and the Law of Ukraine «On the Organization of Labor Relations Under Martial Law» (No. 2136-IX of March 15, 2022).

Conclusions and prospects for development. The findings indicate that war veterans exercise their right to work under general conditions, subject to wartime restrictions and enhanced by additional labor guarantees arising from their legal status. These guarantees vary depending on the specific category of the veteran – combatant, person with war-related disability, or participant in the war – with the most extensive protections afforded to combatants and persons with war-related disabilities.

Keywords: war veterans, right to work, realization of labor rights of war veterans, labor rights restrictions, martial law

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Кохан В. П. Особливості реалізації конституційного права на працю ветеранами війни в умовах воєнного стану. *Право та інновації*. 2025. № 2 (50). С. 44–51.